

## CARACTERIZAREA LUI COSTACHE GIURGIUVEANU

Personalitate marcanta a literaturii romane, George Calinescu(1899-1965) si-a lasat o puternica amprenta asupra acesteia prin monumentala sa lucrare "**Istoria literaturii romane de la origini si pana in prezent**", dar si prin volumele de versuri, teatru,culegeri gazetaresti si romanele "Bietul Ioanide", "Scrinul Negru" si "**Enigma Otiliei**".

Romanul "**Enigma Otiliei**", publicat pentru intaia oara in anul 1938, a fost scris dintr-o intentie polemica, scopul lui Calinescu fiind acela de a demonstra atat criticii literare, cat si publicului larg, ca in plina perioada de modernizare a romanului romanesc se poate scrie un roman clasic, balzacian. De altfel, imediat dupa aparitia romanului, lui Calinescu i se recunosc "variate mijloace epice si artistice"(Serban Cioculescu) si "se semnaleaza in genere metoda balzaciana, calitatea sa de roman orasesnesc insemnand (dupa unii)-pe alt plan- ceea ce inseamna <<Ion>> pentru literatura rurala" , dupa cum insusi G.Calinescu afirma.

In centrul romanului stau cei doi orfani Felix si Otilia, in jurul carora graviteaza alte personaje, mai mult sau mai putin moderne si surprinzatoare. Astfel, putem intalni in roman atat personaje construite in stricta maniera balzaciana( Stanca Ratiu, Aglae Tulea, **Costache Giurgiuveanu**), cat si personaje noi, de o surprinzatoare modernitate, cum ar fi insusi cei doi protagonisti. Tocmai de aceea putem afirma ca metoda folosita de Calinescu in realizarea personajelor sale este una hibrida.

Din categoria personajelor balzaciene, construite pe o singura dimensiune fundamentale face parte si **Costache Giurgiuveanu**, tutorele lui Felix Sima. E tipul avarului, înscriindu-se în descendența lui Hagi-Tudose al lui Delavrancea sau Harpagon al lui Molière, dar se distanțează de acestia prin încercarea de ași depăși condiția. George Călinescu își apără personajul, negând înscrierea lui în șirul avarilor, aducând ca argument faptul că Giurgiuveanu este umanizat de dragostea lui sinceră pentru Otilia, chiar dacă nu reușește să și-o materializeze.

In ciuda trasaturii sale dominante, personajul nu este construit unilateral. Astfel, el este capabil de o gama variata de sentimente, de la iubirea fata de **Otilia**, simpatie fata de **Felix**, prietenie fata de **Pascalopol** sau toleranta fata de clanul Tulea,guvernat de tiranica sora a personajului, **Aglae**.

Personajul este privit prin prisma lui **Felix**, asa cum il vede tanarul de la prima lor intalnire, si pana la moartea batranului. "Figura intr-adevar viabila a romanului", caci in mod direct sau indirect batranul hotaraste destinele celorlalti, mos Cotache este

caracterizat atât prin mijloace directe de caracterizare, cât și prin mijloace de caracterizare indirecte, respectiv caracterizarea prin limbaj, gesturi, fapte, mediu, îmbracaminte etc.

Chiar de la începutul romanului, personajul îl derutează atât pe cititor, cât și pe tânărul Felix Sima, care sosese într-o seară de la începutul lunii iulie, anul 1909 în casa tutorelui său de pe strada Antim. Astfel, în locul primirii calduroase la care se aștepta, Felix are parte de un răspuns de domeniul absurdului, care îl deconectează total pe tânăr: “Nu-nu-nu știu...nu sta **NIMENI** aici, nu știu, nu cunosc...” .

Apariția lui Giurgiuveanu este una bizară de la bun început. Astfel, în locul omului masiv, “de o greutate extraordinară”, pe care se aștepta să îl vadă, Felix are surpriza să întâlnească “un omuleț subțire și puțin încovoiat”, al cărui cap “era atins de o calvitie totală și fața îi pare aproape spană din această cauză, patrată. Buzele îi erau întoarse în afară și galbene de la prea mult fumat, acoperind numai doi dinți vizibili, ca niște aschii de os. Omul, a cărui vârstă desigur înaintată, rămânea totuși incertă, zâmbea cu cei doi dinți, clipind rar și moale, întocmai ca bufnitele separate de o lumină bruscă, privind rar și vadit contrariat.”

Aspectul fizic al personajului, care îi trezește lui Felix imaginea unei bufnite, precum și balbaiala acestuia sugerează **batranetea**, și, mai ales, **zgarcenia, avaritia** lui Giurgiuveanu. Aspectul exterior și interior al casei păărăginate, aflate aproape în ruină, trimite - cu toate detaliile descriptive - către avariția personajului, dar și către un soi de parvenitism, arhitectura casei sugerând „intenția de a executa grandiosul clasic în materiale nepotrivate”. Ca orice avar, Costache Giurgiuveanu se teme de orice nou venit, ca de un intrus nedorit, un potențial atentat la averea sa, și, tocmai de aceea, el încearcă să scape de Felix și de îndatoririle sale în calitate de tutore al băiatului.

Tot ceea ce urmează, toate întâmplările, toate reacțiile personajului contribuie la conturarea personalității sale. Astfel, pe moș Costache îl bucură până și cea mai mică “ciupeală”, lucru care o deranjează nespuse pe Otilia, îl distrează pe Pascalopol, dar îl derutează pe Felix. Elocvent în acest sens este episodul în care moș Costache îi cere lui Felix bani împrumut încă din cea de-a doua zi de sedere a acestuia în casa bătrânului : ”A-a-ai bani? M-m-mai da-mi cinci lei.N-am acum la mână, sunt stramtorat!”. Tot în capitolul al II-lea, moș Costache se arată foarte mulțumit de faptul că Pascalopol I -a dat cu 100 de franci mai mult la plata chiriei: “Otilia-dadu afară în sfârșit secretul mulțumirii sale bătrânul-mi-a dat Pascalopol să plătesc chiria, și, din greșeală, mi-a dat cu 100 de franci mai mult”. Pascalopol este jecmanit de bătrân și atunci când aceștia joacă cărți-episodul în care moneda scăpată de moșier este luată cu asalt de bătrân este că se poate de sugestiv : “cautându-se în buzunare Pascalopol trase batista afară. Atunci se auzi pe jos rostogolirea unei monede. Moș Costache sari cel dintâi, ca ars, și începu s-o caute pe sub masă. O găsi Aurica (era o monedă de 2 lei) și făcu gestul de a o înapoia lui Pascalopol, de la care își închipuia că picase. Moș Costache făcu niște ochi speriați și

intinse mana: E-e-e a mea- acazut de la mine. Da-o incoace!... Razand din toti muschii fetei, batranul intinse mana si apuca moneda pe care o ascunde in buzunar, nevrând s-o puna macar ca miza.”

Desi avar, batranul are **un dezvoltat simt al afacerilor**: el castiga bani frumosi din diverse afaceri, in special din cele imobiliare. Pentru moș Costache banul reprezintă un scop în sine, el fiind reprezentativ ca personaj, pentru tipul burghezului avar. Orice se poate transforma în afacere: imobilele pot fi închiriate studenților, iar când aceștia nu au bani pentru a plăti chiria, le pot fi confiscate bunuri care apoi sunt comercializate, localurile sunt închiriate pentru nunți, cursurile universitare se vând și se cumpără printr-o rețea specială a lui moș Costache, la fel seringile, instrumentele medicale și orice altceva. Siret, el reuseste sa gaseasca diverse metode de a le lue banii tinerilor care stau in chirie in apartamentele sale, ba mai mult, atunci cand trebuie sa dea restul, pretinde ca nu are maruntis, dand in schimp timbre postale “pe care le tineea intr-un portofoliu gros, legat cu gumilastic”. Felix deținea de la un coleg multe informatii pretioase referitoare la afacerile batranului: „Colegul îl informă că ședea într-o casă de raport cu câteva caturi, foarte modernă, însă cu apartamente mici, pe care proprietarul le închiria la studenți, la intelectuali tineri în concubinaj, scoțând astfel un venit mai mare. Accepta chiria lunar, în schimb se acoperea printr-o poliță scadentă la data exigibilității ei. În caz de neplată, preschimba polița, sporindu-i cifra, sau o protesta, dând afară pe chiriaș. În genere însă îngăduia pe toți cu multă bonomie fiindcă prin sistemul polițelor și al întârzierilor, chiria, mică în teorie, se dubla; plătită anticipat, chiria de pildă, era patruzeci de lei lunar, polița era de optzeci de lei, la întârzieri cu preschimbări se adăuga dobânda. Când tânărul chiriaș se încurca, moș Costache nu devenea brutal. Arunca ochii prin casă, ajuta memoria debitorului și cerea, bunăoară, dacă era student în medicină (pe aceștia îi prefera), tratate de medicină, cursuri, articole de obicei scumpe”. Deci, totul se transforma în bani. Din pacate, batranul da dovada de spirit negustoresc si in cele mai nepotrivite momente. Astfel, el incearca sa-I vanda lui Weissman o seringă, desi acesta venise tocmai pentru a-l consulta.: “Injectie nu-mi faci? Intreba deodata mos Costache pe Weissman...Daca-ti trebuie seringă-zise batranul, inchizand ochii, iti vand eu una ieftin”

Costache Giurgiuveanu, spre deosebire de alti avari celebri din literatura, **incearca sa-si depaseasca conditia** si tocmai de aceea avaritia nu preia controlul asupra vietii personajului. El nu-si refuza unele placeri, cum ar fi mancarurile si bauturile fine, cadouri de-ale lui Pascalopol, de altfel; de asemenea, el cheama medicul cand este bolnav si preotul sa-si sfinteasca casa. Cu toate acestea, batranul suporta si numeroase privatiuni, si ceea ce e mai grav, ii supune si pe cei din jur privatiunilor. El nu-I da bani lui Felix, ba mai mult, foloseste banii tanarului in scopuri personale, iar Otiliei nu ii da bani, obisnuit fiind cu idee ca Pascalopol ii da bani “fe-fetitei” sale.

Tot in acesta incercare de a-si depasi propria conditie, mos Costache se dovedeste capabil de o gama variata de sentimente. El o

iubeste, in felul sau, pe Otila, "fe-fetita" lui, pe care incearca sa o apere de toate rautatile clanului Tulea –"sa nu spui prostii despre fe-fetita mea!"; el il simpatizeaza pe Felix, dar il jefuieste in acelasi timp de banii care I s-ar cuveni lunar. Costache este bun prieten cu Leonida Pascalopol, singurul in care are incredere cu adevarat si caruia ii incredinteaza soarta Otiliei in momentul in care ii cere acestuia sa deschida un cont pe numele fetei.

El se arata preocupat de soarta fetei si tocmai de aceea vrea sa ii asigure viitorul. Mai intai, el pune la cale un plan utopic de a-I construi fetei o "casa cu pravalii la parter si apartament la etaj" cu materiale platite din banii lui Felix, iar apoi vrea sa-I lase fetei prin intermediul lui Pascalopol 300000 lei, dar nu reuseste sa-I lase decat a treia parte din suma inainte de a muri.

Desi are intentii generoase, batranul se lasa mereu prada obisnuitei, deprinderii mai vechi, avaritiei. Astfel, desi el promite mereu ca o va adopta pe Otilia, nu face acest lucru, motivand mereu ca nu are bani : "e bataie de cap adoptiunea asta, trebuie sa mergi pe la tribunal, cheltuiala, nu prea sunt inlesnit, mai tarziu nu zic nu". Tot datorita acestei deprinderi mai vechi el nu-I lasa Otiliei cei 300000 de lei, zicandu-I mereu lui Pascalopol: "dau, dau, ce-I al ei e pus departe".

Dacă vreodată a existat un sâmbure luminos în ochii lui moș Costache, numai Otilia a reușit să fie sursa acestei trecătoare raze de bunătațe. Bătrânul o iubește sincer, dar, de teama oricărei schimbări, de teama familiei de alături, nu întreprinde nimic. În momentul în care primește o scrisoare anonimă, defăimătoare la adresa fetei, personajul are o reacție sincer disperată, voind ca Otilia să nu știe nimic din răutățile ce se spun despre ea. „ Dacă cineva ar fi pălmuit pe moș Costache, el n-ar fi fost mai zguduit decât de această banală anonimă. Se îngălbeni și fruntea i se acoperi de sudori reci. Începu să se plimbe pierdut prin odaie, bolborosind vorbe fără înțeles. Aruncă scrisoarea, o ridică din nou și o citi iar, întorcând-o pe toate părțile. [...] O frică nebună îl cuprinse. [...] scrisoarea i se părea un document teribil, de o autenticitate indiscutabilă”. Scrisoarea era în realitate o anonimă întocmită de Stănică, după toate aparențele, un „document” care-l avertiza pe moș Costache că, dacă o va înfia pe Otilia, lumea va considera că între el și fată s-au petrecut fapte reprobabile și că dorea astfel să o facă moștenitoarea averii lui, ca să scape de rușine.

Și totuși nimic nu-l poate urni din starea lui de inerție, nici măcar acest șoc. Simte parcă nevoia să fie generos, dar totul se frânge în fața patimii pentru bani. S-ar părea că iubirea sinceră pentru Otilia umanizează personajul, în realitatea însă ezitățile cu care acoperă îl împiedică să ducă la bun sfârșit. Bătrânul nu acceptă ideea nici unei schimbări, starea lui dominantă este voit imuabilă: într-un singur sens pot evolua lucrurile: averea trebuie să crească, prin orice mijloc.

Usor influentabil, Costache nu poate scapa de teroarea pe care o reprezinta sora sa, Aglae, obsedata de gandul ca Otilia ar putea mosteni intreaga avere a batranului: "Ba ma priveste, ca sunt sora ! Am dreptul sa te impiedic, daca nu ma esti intoate mintile, sa faci cine

stie ce. Eu vreau sa-ti fac binele!”. Otilia, prin comportamentul copilaros afisat in fata batranului, il influenteaza si ea puternic, reusind astfel sa obtina intotdeauna ceea ce-si doreste.: “cand Otilia inconjura cu lantul delicat al mainilor ei subtiri gatul lui mos Costache, batranul radea cu toate liniile fetei, dar daca Otilia dezaproba, oricat de bland ceva, mergea in varful picioarelor, ca in odaia unui copil bolnav”.

Privit de cei din jur, mos Costache apare in diverse ipostaze; Otilia spune despre el : ”Papa, sa stii, e foarte bogat si iubesc mult, insa nu poate face fericit pe nimeni”; Pascalopol: “Tu, Costache, ai partile tale bune si partile tale rele, zise Pascalopol. Doar te cunosc de atata vreme! Cine nu te-ar cunoaste cum te cunosc eu, ar zice ca esti indiferent fata de copii, si tu, dimpotriva, ii iubesti. Tu iubesti pe Otilia si fara indoiala, ea te iubeste pe tine.”; Stanica Ratiu spune despre batran: “e prezevenghi rau mosul”, Felix il considera “un maniac”, iar insusi autorul, care nu isi dezumanizeaza personajul, afirma despre mos Costache ca este “putin cam avar, dar in fond om de treaba”.

Desi este mereu inconjurat de membrii clanului Tulea, in frunte cu Aglae, singurii care tin cu adevarat la batran si nu au nici o intentie ascunsa sunt cei doi orfani, Felix si Otilia, precum si vechiul si credinciosul prieten al batranului, Pascalopol. Mos Costache este constient de acest lucru, si, tocmai de aceea are unele momente de revolta in care in care incearca sa scape de teroarea pe care Aglae o reprezinta si le ia apararea celor doi tineri: “Ce-aveti cu baiatul asta-zise el in sfarsit-de ce nu-l lasati in pace? Nu v-a facut nimic! Nu trebuie sa spuneti vorbe grele nici lui, nici Otiliei. Copii orfani! Pacat!”

Batranul este ingrozit de gandul ca cineva l-ar putea fura averea, si ,tocmai de aceea, gaseste cele mai penibile ascunzisuri pentru banii sai: dusumeaua, sub saltea sau prin hainele sale. Scenele care il prezinta pe batranul aflat in contact direct cu averea sa sunt amuzante, rizibile: “in sufragerie fu oprit in loc de o scena la care nu se astepta. Marele bufet era dat la o parte, iar mos Costache sedea ingenuncheat in fata unei gauri in dusumea, facuta prin scoaterea unei bucati de scandura , in care luceau monede si un pachet de hartii, dupa toate aparentele bancnote. Acesta groza a batranului se accentueaza dupa cele doua atacuri, cand are senzatia, deloc imaginara, ca este urmarit de “ochi care privesc pe fereastra” si ca il pandesc “pu-pungasi” gata sa-l fure.

El se teme si de moarte, dar mai ales de testamentul pe care nu l-a facut, dar care ar fi reprezentat o prada valoroasa pentru membrii clanului Tulea. Pastrand in adancul sufletului teama de moarte, de necunoscut, el il intreaba pe popa Tuica :“ Si este lumea cealalta?”

Cele mai incordate relatii le are personajul cu Stanica Ratiu, pe care il numeste “pu-pungas” si pe care il suspecteaza ca vrea sa-l fure banii. Tocmai de aceea, el incearca mereu sa-l goneasca pe Stanica din casa sa. Din pacate, tocmai Stanica este cel care ii provoacabatranului cel de-al treilea atac, cel fatal, prin luarea banilor :”La-lasa-ma in pace! Ce vrei? Stanica, netulburat, pipai mai de

aproape salteaua, apoi vari brusc mana sub ea si trase pachetul cu bani. Batranelul holba ochii, casca gura mare spre a spune ceva, se dadu jos printr-o sfortare supraomeneasca, pe marginea patului si urla gutural, plangator :-Banii! Banii pu-pungasule! Apoi deodata se prabusi la pamant.” Moartea lui Costache Giurgiuveanu nu survine natural, ci de pe urma unui șoc, de aceea sfârșitul are valoare de simbol.

In ciuda numeroaselor sale defecte, mos Costache ramane in mintea si in constiinta cititorilor drept un batran cam avar, dar simpatic in fond si care cauta mereu sa fie mai bun, sa-si depaseasca conditia, dar care are parte de un sfarsit tragic, pe care nu il merita. Costache Giurgiuveanu este , in final, demn de mila, caci, in fond, el este singur, averea sa fiind unicul lui scop, ceea ce il tine viata, si care reprezinta o prada atractiva pentru cei din jurul sau. Avaritia sa poate fi interpretata si ca un gest de autoaparare in fata lumii si societatii aflate in schimbare, pe care batranul nu le mai poate intelege. Dar mai presus de toate, lectia de viata pe care personajul ne-o da, si anume ca banii si averea nu trebuie sa se transforme intr-un scop care sa ajunga sa ne guverneze viata, este extrem de valoroasa si demna de luat in seama.

**Autor: Gavrilut Cristina, cls. aIX-a D**